

İDARİ İŞLEMİN İPTALİ KARARININ UYGULANMASI

IMPLEMENTATION OF THE DECISION ANNULMENT OF THE ADMINISTRATIVE ACT

İhsan Deniz AY*

ÖZ

Hukuk devleti ilkesi, işlem ve eylemleri hukuka bağlı olan ve olması zorunluluk teşkil eden bir devlet idealine dayanmaktadır. Ancak bu idealin hem hayata geçirilebilmesi hem de hayata geçirildiği ölçüde mevcudun korunabilmesi için birtakım koruyucu mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda idari yargı, hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biri olmanın yanı sıra onu koruyan ve gerçekleştiren bir kale niteliğindedir. İdari yargı denetimi, bünyesinde iptal davası ve tam yargı davası olmak üzere iki çeşit davayı barındırmaktadır. Tam yargı davası, idarenin mali açıdan sorumlu tutulmasını sağlayan bir dava olup iptal davası ise idari işlemlerin hukuka ve yasal düzenlemelere uygunluğunun denetimine olanak vermektedir. Her iki dava, hukukla kuşatılmış bir idare idealine dayanmaktaysa da; iptal davasının idari yargının gelişim süreci ve teorik arka planının izah edilebilmesine daha elverişli bir pozisyonda olduğu ifade edilmektedir. Keza idari işlemin iptaline karar verilmesiyle birlikte dava konusu idari işlemin hukuken sakat olduğu tespit edilerek tesis edildiği tarihten itibaren hukuk âleminde etki ve sonuçlarının kaldırılmasına karar verilmektedir. Ancak idari işlemin iptaline karar verilmesi çoğu durumda tek başına yeterli olmamakta; verilen iptal kararının, ilgili idare tarafından

* İdari Yargı Hâkim Adayı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
ihсандenzay@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3941-4185

uygulanması gerekmektedir. Elbette uygulamanın iptal kararının amaç ve icabını karşılar nitelikte olması gerekmektedir. Bu durumda; iptal kararlarının uygulanması bakımından ciddi bir sorun teşkil eden iptal kararının amaç ve icabına aykırı uygulamaların tespit edilerek bu tür uygulamaların ortadan kaldırılması, hukuk devleti ilkesi bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda üzerinde durmak istediğimiz husus ise adli yargı teşkilatı içinde yer alan infaz görev ve yetkisiyle donatılmış mercilerin, benzer anlayışla idari yargı teşkilatı içinde de ve idari yargıya özgü olarak ihdas edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: İdari Yargı, İptal Davası, Amaca ve İcaba Uygun Uygulama, İptal Kararının Uygulanmaması, İdari Savcı

ABSTRACT

The principle of the rule of law is based on the ideal of a state whose transactions and actions are dependent on the law and which is a necessity. However, some protective mechanisms are needed both for the realization of this ideal and for the protection of the existing to the extent it is implemented. In this direction, the administrative judiciary, besides being one of the requirements of the rule of law, is a fortress that protects and realizes it. Administrative judicial review includes two types of action, namely action for annulment and full remedy action. Full remedy action is a lawsuit that serves to hold the administration financially responsible, while action for annulment allows the supervision of the compliance of administrative actions with the law and legal regulations. Although both cases are based on the ideal of an administration surrounded by law; It is stated that the action for annulment is in a more convenient position to explain the development process and theoretical background of the administrative judiciary. Likewise, with the decision to cancel the administrative act, it is decided to remove the effects and consequences of the administrative act, which is the subject of the lawsuit, from the legal realm as of the date it is established by determining that it is legally disabled and diseased. However, in most cases, the decision to annulment the administrative act is not sufficient on its own; The decision of annulment must also be implemented by the relevant administration. Of course, the application must meet the purpose and necessity of the annulment decision. In this situation; It is important in terms of the principle of the rule of law to determine the practices contrary to the purpose and necessity of the annulment decision, which, in common terms, constitute a flaw in the enforcement of annulment decisions. In this context, the point we want to focus on is the establishment of the authorities equipped with the duty and authority of execution within the judicial jurisdiction organization, with same approach within the administrative judiciary organization and specific to the administrative judiciary.

Keywords: Administrative Judiciary, Action for Annulment, Implementation with Purpose and Necessity, Non-Implementation of Annulment Decision, Administrative Prosecutor

GİRİŞ

İdarenin yargısal denetiminin gerçekleştirildiği ve neticede hukuka aykırı bir idari işlem tespit edildiğinde, ilgili idari işlemin iptaline karar verildiği iptal davası söz konusu olduğunda söze hukuk devleti ilkesiyle başlamak gerekmektedir (Altınok, 2008: 50-52; Çalış, 2017: 25-36).¹ Hukukla sınırlanan bir devleti kurgulayan hukuk devleti ilkesi gereği hem geniş hem de dar anlamıyla yürütme, hukuka uygun olarak hareket etmelidir. Öte yandan yasama organının da hukuka uygun hareket etmesi gerekmekte olup gerek yasama faaliyetinin neticesi Anayasa değişiklikleri ile kanunlar gerekse dar anlamda yürütmenin tesis ettiği Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Anayasaya uygunluk çerçevesinde norm denetimine tabi tutulmaktadır. Geniş anlamda yürütmeyi ifade eden idarenin işlem ve eylemleri ise idari yargı denetimine tabi tutulmaktadır. Bu minvalde anayasa hukuku bakımından, anayasa yargısı ve norm denetimi; idare ve idari yargılama hukuku bakımından, idari yargı ve iptal davası benzer işlevleri karşılamaktadır (Çalış, 2017: 59 vd.).

İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK) m. 2 uyarınca, iptal davası, idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biriyle hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan dava olarak tanımlanmıştır. Bu yolla idari işlemlerin hukuka uygunluğu sağlanmakta, idarenin hukuk alanında kalıp kalmadığı denetlenmekte ve kalması temin edilmektedir. Ancak yargısal denetim yolu olarak iptal davasının öngörülmesi²

¹ Danıştay 2. Dairesi, 26.04.2022 Tarih ve E.2021/1008, K.2022/2182 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

² İptal davası, pozitif hukuk ile düzenlenmemiş olsa dahi bir hak olması nedeniyle hukuken her zaman mevcuttur. Başka bir deyişle iptal davası, kaynağını kanundan

ve idari yargı mercilerince hukuka aykırı bulunan idari işlemlerin iptaline karar verilmesi hukuk devleti bakımından tek başına yeterli olmamaktadır: İptal kararının uygulanması da gerekmekte olup uygulanmaması, adaletin tesisi bağlamında ağır bir sorun teşkil etmekte ve iptal kararının hukuk âleminde sadece “*moral bir etkiye*” (Candan, 2022: 978) sahip olmasına sebebiyet vermektedir (Dağlı Aslan, 2023: 31).³

Bireyler menfaatlerini ihlal eden bir idari işleme karşı iptal davası açarken dava konusu idari işlemin hukuk âleminde silinmesinin yanı sıra dava konusu idari işlemin etkilerinin kaldırılmasını hedeflemektedirler (Candan, 2022: 978). İdari işlemin iptali kararı, kendiliğinden sonuç doğurucu bir gücü haiz olmakla birlikte hukukumuzda yargısal emir müessesesinin olmaması nedeniyle ve Anayasa’nın ilgili hükmü gereği, iptal kararının uygulanması tamamen davalı taraf olan idareye bırakılmaktadır (Kaplan, 2020: 589, 590). Ancak bu durumda idareye takdir yetkisi verilmemiş olup iptal kararının uygulanması bakımından idare bağlı yetki içinde kalmaktadır (Çokkaş, 2021: 1313-1359; Candan, 2022: 994).⁴ Keza idarenin iptal davası özelinde herhangi bir mahkeme kararını uygulamamasının ya da karar hılfına uygulamaya girişmesinin hukuk devleti ilkesi bağlamında izahına imkân bulunmamaktadır (Çokkaş, 2021: 1322). Bu nedenle Anayasa m. 138/4 ile İYUK m. 28/1’de yer verilen düzenlemeyle iptal kararının uygulanması davalı idare için zorunlu tutulmuştur.

İptal kararının uygulanma gerekliliği, hukuk devleti ilkesi ve kanunların yanı sıra içtihadı olarak aynı bağlamdaki gerekçelere dayandırılmıştır. Bu bağlamda oldukça eski tarihlerden bu yana Danıştay⁵

ziyade doğrudan doğruya hukuk devleti ilkesinden almaktadır. Bkz. (Akyılmaz vd., 2023: 110).

³ Danıştay 6. Dairesi, 21.04.2022 Tarih ve E.2021/7566, K.2022/5060 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁴ Danıştay 13. Dairesi, 02.12.2021 Tarih ve E.2021/3950, K.2021/4145 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁵ “... idari tasarrufların kazai murakabeye tabi tutulması, hukuka bağlı devlet prensibinin en mütebariz ve karakteristik vasfı icabındandır.” Bkz. Danıştay Dava

ve Yargıtay⁶ tarafından ortaya konan içtihat, iptal kararının uygulanması gerekliliği bakımından önem arz etmektedir.⁷ Ayrıca iptal kararının uygulanması, temel hak ve özgürlükler bakımından da anlam barındırmaktadır. Keza mahkeme kararlarının uygulanması, adil yargılanma hakkıyla bütünleşik bir hak olan mahkeme kararlarının icrası hakkı kapsamında değerlendirilmektedir.⁸

Buraya kadar yapılan açıklamalara karşın idari yargı kararlarının uygulanmasında birtakım aksaklıklar yaşandığı görülmektedir. Öyle ki adli yargıda mahkeme kararlarının infazı için yargı organlarından başkaca kurum ve makamlar bulunmaktayken idari yargı kararlarının uygulanması davanın tarafı olan idareye bırakılmıştır (Aras Altınok, 2018: 85). İşte bu nedenle; iptal kararı özelinde idari yargı mercii kararlarının idare tarafından uygulanmasına yönelik sıkı tedbirlerin hayata geçirilmesi, bu yolla da adaletin tecellisi tam anlamıyla sağlanarak hukuk devleti ilkesinin güvence altına alınması gerekmektedir. Bu kapsamda adli yargı teşkilatı içerisinde yer alan infaz görev ve yetkisiyle donatılmış mercilerin, benzer anlayışla idari yargı

Daireleri Genel Kurulu, 30.03.1950 Tarih ve E.1949/320, K.1950/128 Sayılı Karar, Aktaran: (Gözübüyük ve Tan, 2022: 240).

⁶ “Devlet kamu kişiliğinin itibar ve haysiyeti icabındandır.” Bkz. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu, 15.01.1947 Tarih ve E.1946/14, K.1947/5 Sayılı Karar, Aktaran: (Gözübüyük ve Tan, 2022: 241).

⁷ “...mahkeme kararlarının yerine getirilmesi birinci derecede bir kamu düzeni meselesidir.” Bkz. Danıştay 12. Dairesi, 21.04.2016 Tarih ve E.2016/191, K.2016/2427 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 19.03.1997 Tarih ve 18357/91 Başvuru Numaralı Karar; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.02.1975 Tarih ve 4451/70 Başvuru Numaralı Karar; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 25.07.2006 Tarih ve 38473/02 Başvuru Numaralı Karar; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 20.11.2007 Tarih ve 5325/02 Başvuru Numaralı Karar. “Buna göre, yargılama sonucunda mahkemenin bir karar vermiş olması yeterli değildir; ayrıca bu kararın etkili bir şekilde uygulanması da gerekir. Hukuk sisteminde, nihai mahkeme kararlarını, taraflardan birinin aleyhine sonuç doğuracak şekilde, uygulanamaz hale getiren düzenlemeler bulunması veya mahkeme kararlarının icrasının herhangi bir şekilde engellenmesi hallerinde, “mahkemeye erişim hakkı” da anlamını yitirecektir.” Bkz. Anayasa Mahkemesi, 02.10.2013 Tarih ve 2012/144 Başvuru Numaralı Karar.

teşkilatı içinde de ve idari yargıya özgü olarak ihdas edilmesinin üzerinde durulması gerekmektedir.

Bu çalışma, amaç ve düzey bakımından teorik ve içtihadi araştırma niteliğini haizdir. Çalışmada teorik zeminin yanı sıra mümkün olduğu kadar içtihadı da yer verilmeye gayret gösterilmiştir. Çalışmanın ana konusu, idari işlemin iptali kararının uygulanmış sayılmasının teorik ve içtihadi yönünün ve konu kapsamında yaşanan sorunlara yönelik önerilerin ele alınmasıdır. Çalışma, dört ana bölümden müteşekkil olup ilk bölümde genel olarak iptal kararının uygulanması; ikinci bölümde iptal kararının uygulanmış sayılmayacağı haller; üçüncü bölümde iptal kararının uygulanmamasına bağlanan sonuçlar ele alınacak olup son bölümde ise uygulamada yaşanan sorunlara yönelik doktrinde getirilen önerilere yer verilecektir.

I. İPTAL KARARININ UYGULANMASI

A. İptal Kararının Aktif ve Pasif Uygulanması

Her iptal davası neticesinde verilen iptal kararının uygulanması gerekli midir?⁹ Öncelikle, iptal kararı, kendiliğinden sonuç doğuran etkisi sebebiyle dava konusu idari işlemi hukuk âleminden silerek idare için bağlayıcılık teşkil eder (Candan, 2022: 991). Öte yandan doktrinde yapılan ayrıma göre; bazı iptal kararlarının uygulanması için idarenin herhangi bir tasarrufta bulunması gerekmediği, bazı iptal kararları bakımından ise idarenin birtakım işlem ve eylemlerde bulunması gerektiği belirtilmektedir (Gözübüyük ve Tan, 2022: 624-633; Altınok, 2008: 112). Başta belirtmek gerekir ki; bu ayrım, davaya konu olan idari işlemin niteliği ile ilgili olup her hal ve şartta idarenin iptal kararına uygun davranması zorunluluk arz etmektedir. ONAR tarafından (1966: 1998) ilk durum idarenin “*menfi borcu*”, ikinci durum ise “*müspet borcu*” olarak adlandırılmaktadır. Doktrinde yapılan

⁹ Elbette, bu soru, esasa dair kararlar dikkate alınarak sorulmaktadır. Öte yandan yürütmenin durdurulması kararlarının uygulanması da esasa dair kararlar gibi olmakla birlikte çalışmamız kapsamında sadece iptal kararları ele alınmıştır.

ayırma göre; yıkım kararı, kamulaştırma kararı ya da bir düzenleyici işlemin dava konusu olduğu iptal davalarında verilen iptal kararlarının uygulanması bakımından davalı idarenin yapacağı bir işlem ya da eylem bulunmamaktadır (Gözübüyük ve Tan, 2022: 625, 626; Candan, 2022: 996).¹⁰ Keza bu gibi durumlarda idarenin, iptaline karar verilen dava konusu işlemi uygulamama yani yapmama şeklinde bir yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak ata(ma)ma işlemi veya İYUK m. 10 ya da m. 11 kapsamında yapılan başvurular üzerine tesis edilen ret işlemi gibi idari işlemlerin iptali kararları bakımından ise idare, mahkeme kararına uygun olarak uygulamaya, Candan'ın (2022: 978) deyişiyle “*infaz*”a girişmelidir (Gözübüyük ve Tan, 2022: 627, 628; Candan, 2022: 997).

İdarenin pozisyonuna göre yapılan ayırım, bazı yazarlar tarafından idari işlemin unsurları bağlamında ele alınmaktadır (Karahanoğulları, 2019: 804-808; Aras Altınok, 2018: 91, 92; Çalış, 2008: 122-124). Buna göre; iptal kararı, idari işlemin amaç ve sebep unsurundan kaynaklanıyorsa idarenin uygulamaya yönelik herhangi bir tasarrufta bulunması gerekmemekte; sadece iptal edilen kararı yürütmemekle yükümlü tutulmaktadır. Keza amaç unsuru kamu yararını gerektirdiğinden, başta kamu yararına göre hareket edilmemesinin sonradan düzeltilmesi mümkün olmamaktadır. Aynı şekilde, sebep unsuru, idari işlemin tesis edilme saiki olduğundan dolayı yine hukuka aykırı saikin sonradan düzeltilmesi mümkün görünmemektedir. Buna karşılık hukuka aykırılık, konu, yetki ve şekil unsurlarından

¹⁰ Düzenleyici işlemin iptali kararının uygulanması bakımından bazı durumlarda idarenin yeni bir düzenleyici işlem tesis etmesi gerekebilir. Sözgelimi; disiplin yönetmeliği, teşkilat yönetmeliği gibi bir kurumun işleyişine dair ya da kişilerin lehine düzenlemeler içeren düzenleyici işlemlerin iptallerinde; yeni bir düzenleyici işlem tesisi ya işin doğası gereği zorunlu olmaktadır ya da işlem tesis edilmesi kişiler tarafından talep edilmektedir. Eğer böyle bir durum varsa ve yeni bir düzenleyici işlem tesis edilecekse, İYUK m. 28 gereği, iptal kararı dikkate alınmalıdır.

kaynaklanıyorsa; bu hallerde yeni baştan işlem tesis edilmek suretiyle idare tarafından iptal kararının uygulanmasına yönelik işlem ve eyleme girişmesi zorunlu olmaktadır.

Çoğu kez, iptal kararı neticesinde idarenin uygulamaya dönük tasarruflarında bulunması gerekmektedir. Kamu görevlisinin özlük haklarının etkilenmesi durumunda bunların iadesi, disiplin cezası verilmesi halinde iptal kararıyla birlikte sicilin düzeltilmesi, kamu görevinden çıkarma işleminin iptalinde kişinin göreve iade edilmesi, yukarıda belirtildiği üzere İYUK m. 10 ya da m. 11 kapsamında yapılan başvurular üzerine tesis edilen ret işlemin iptali kararına uygun olarak işlem tesis edilmesi; iptal kararı üzerine idarenin işlem tesis etmesi gerekliliğine örnek olarak gösterilmektedir (Candan, 2022: 992, 993). Bu doğrultuda uygulamanın aktifliği veya pasifliği kavramları üzerinden idari işlemin doğurduğu sonuca bakılarak ayrıma gidilebileceği kanaatindeyiz. Şayet iptal edilen idari işlem, hukuk âleminde sonuç doğurmanın yanı sıra fiili birtakım değişiklikler oluşturmuş ise artık uygulamanın aktifliğinden söz edilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle idari işlem neticesinde kişinin hukuki ve maddi durumunda birtakım fiili değişiklikler yapılmışsa, mezkûr işlemin iptal edilmesi halinde, yapılan değişikliklerin iptal kararı doğrultusunda eski hale getirilmesi zorunluluğu doğmaktadır. Buna karşın idari işlem neticesinde henüz birtakım tasarruflarla kişinin durumunda bir değişiklik yapılmamış ya da kişi hak kaybına uğratılmamışsa bu durumda pasif uygulama söz konusu olup idarece herhangi bir tasarrufla bulunulmasına gerek kalmamaktadır.

B. İptal Kararının Uygulanma Usulü

İdare, iptal kararını, kararın amaç ve icabına uygun olarak uygulamakla yükümlüdür. Uygulamada mahkemenin iptal kararının hüküm fıkrasında; “dava konusu işlemin iptaline” şeklinde ibare kullanılmaktadır. İdare tarafından, kararın amaç ve icabına uygunluk bağlamında, yapılması gereken ilgili mahkeme kararının gerekçesine de bakarak uygulamaktadır (Sunay, 2016: 103; Karahanoğulları, 2019:

793; Gözübüyük ve Tan, 2022: 660; Akyılmaz vd., 2023: 791).¹¹ Keza idari işlemin hangi unsur yönünden hukuka aykırı olduğu, ortaya konan hukuka aykırılığın nasıl giderileceği gibi hususlara gerekçe kısmında yer verilmektedir. Danıştaya göre; *“Yargı kararlarının sadece hüküm fıkrası itibarıyla değil gerekçeleri itibarıyla da bağlayıcı olmaları nedeniyle uygulanmasında idareler tarafından karardaki gerekçeler de dikkate alınmak suretiyle yeni işlemler tesis edilmesi gerekir.”*¹² İptal kararına dayanak gerekçenin net olmadığı, bir tereddüde mahal verdiği hallerde İYUK m. 29’da düzenlenen açıklama talebinde bulunulması gerektiği ileri sürülmektedir (Ulusoy, 2022: 885).¹³

Hukuka aykırılığı ortaya konan durumun sonradan düzeltilmesi, amaca ve icaba uygun uygulama anlamına gelmemektedir. İdare, iptal olunan idari işlemi, iptal kararı ve gerekçesini de dikkate alarak, iptal edilen işlemde kaynaklı tüm hukuka aykırı sonuçları kaldırarak yeni baştan tesis etmekle yükümlüdür.¹⁴

İYUK m. 28/1’e göre; uygulama süresi, hiçbir şekilde, kararın idareye tebliğinden başlayarak 30 günü geçemez. Kanunla getirilen 30

¹¹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 17.01.2022 Tarih ve E.2021/1081, K.2022/2 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 8. Dairesi, 24.05.2022 Tarih ve E.2019/5395, K.2022/3357 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 8. Dairesi, 24.05.2022 Tarih ve E.2019/6216, K.2022/3356 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹² Danıştay 2. Dairesi, 13.02.2008 Tarih ve E.2007/1627, K.2008/698 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹³ Öyle ki idarenin iptal kararını uygulamaması, bazen mahkeme kararındaki farklı ifadelerin neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bkz. Danıştay 10. Dairesi, 31.05.2021 Tarih ve E.2019/9380, K.2021/2853 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁴ “... idarenin de ... iptal kararındaki gerekçe doğrultusunda imar planının yapılma usulüyle ilgili şekil unsurundaki hukuka aykırılığı gidererek yargı denetimine tabi tutulabilecek yeni bir imar planı yaptığı anlaşılmaktadır. ... iptal kararının uygulanmadığından söz edilemez.” Bkz. Anayasa Mahkemesi, 24.01.2018 Tarih ve 2014/7711 Başvuru Numaralı Karar; Danıştay 12. Dairesi, 21.10.2020 Tarih ve E.2018/2030, K.2020/3329 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 2. Dairesi, 30.10.2018 Tarih ve E.2017/1586, K.2018/5906 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

günlük süre, idare için bir hak veya vade tarihi değil, kararın uygulanması için azami veya uygulamamaya bağlı sonuçların doğacağı süredir (Ulusoy, 2022: 883; Akyılmaz vd., 2023: 792).¹⁵ Keza mahkeme kararları, idare tarafından derhal uygulanır.¹⁶ Danıştaya göre de;

*“Bu kural, idareye kararın tebliğ tarihinden başlayıp otuz günün dolmasına kadar geçen sürede yargı kararını uygulamama yetkisi tanıyan bir hüküm değildir. Aksine maddede, kararların derhal uygulanması ilkesi benimsenmiş olup, her durumda bu sürenin otuz günü aşamayacağı, kararların uygulanması için idarelerin gereksinim duydukları sürenin nihayet otuz günle sınırlı olduğu kurala bağlanmıştır.”*¹⁷

30 günlük sürenin dolmasından önceki bir tarihte uygulanma imkânı olmasına rağmen idarenin 30. günü beklemesi, idare ve kamu görevlisinin sorumluluğunu doğurmaktadır (Güçlü, 2021: 285; Akyılmaz vd., 2023: 792). Ancak istisnai olarak, idarenin işlem veya eylemde bulunması, haklı gerekçelerle aksamışsa bu durumlarda uygulamamadan doğan sonuçlara gidilmemektedir (Güçlü, 2021: 298).¹⁸ Örneğin; mahkeme kararıyla birlikte göreve iadesi gerçekleştirilen vali yardımcısının iade sürecinde meydana gelen aksama ya da

¹⁵ Öte yandan Gözler’e (2019: 1059) göre; 30 günlük süreyi idareye tanınmış bir süredir. Başka bir deyişle idarenin mahkeme kararlarını uygulamasında bağlı yetkiye, uygulama süresinde ise 30 gün geçmemek kaydıyla takdiri yetkiye sahip olduğunu ileri sürmektedir.

¹⁶ Danıştay derhal uygulama zorunluluğundan ötürü iptal kararlarının uygulanmasına yönelik idarece tesis edilecek işlemlerde usulde paralellik ilkesini dahi aramamaktadır. Bkz. Danıştay 5. Dairesi, 24.06.2011 Tarih ve E.2011/433, K.2011/3618 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP). Ayrıca idare, geçmişe etkili işlem yapmak durumunda da kalabilir. Bkz. (Karahanoğulları, 2019: 801, 802).

¹⁷ Danıştay 5. Dairesi, 29.01.2014 Tarih ve E.2013/5121, K.2014/283 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁸ “... İdare Mahkemesince verilen iptal kararının tebliğ edildiği tarihten sonraki en geç 30. güne denk gelen tarih itibarıyla tespit edilecek rayiç değer üzerinden taşınmazların devrini zorunlu kıldığı belirtilmiş ise de, iptal kararının doğurduğu

eğitim-öğretim yılının baştan başlatılamamasından ötürü gecikmeli yapılan atama, Danıştay tarafından makul görülmüştür.¹⁹

İptal kararının uygulanmasının zamanaşımına tabi olup olmadığı hususunda Danıştay içtihatlarında görüş birliği bulunmamaktadır (Candan, 2022: 1005). Candan'a (2022: 1005) göre; iptal kararı, hukuka aykırılığa dair olduğundan, herhangi bir sürenin geçtiğinden bahisle söz konusu hukuka aykırılık son bulamaz. Bununla birlikte zamanaşımı, idarenin uygulama yükümlülüğüne bağlanan sonuç kapsamında ele alınabilir. Danıştay tarafından zamanaşımı hususunun iptal kararının yerine getirilmemesinden kaynaklanan tam yargı davalarında değerlendirilebileceği ileri sürülmektedir.²⁰

İptal kararı, kanun gereği derhal uygulanacağı için idarenin kanun yollarına dair ileri süreceği sebebin hukuken karşılığı bulunmamaktadır (Ulusoy, 2022: 884). Bu doğrultuda esasa dair iptal kararı tesis edilerek ilk derece mahkemesince dava dosyasından el çekilmesiyle birlikte söz konusu mahkeme kararına karşı kanun yollarına başvurulması ya da başvuru süresinin dolmaması gibi gerekçelerle uygulama geciktirilemez. Keza bozma kararları, Danıştay tarafından İYUK m. 28 kapsamında değerlendirilmemektedir.²¹

hukukî sonucun taşınmazların güncel rayiç değer belirlenerek bu değer üzerinden devrini zorunlu kıldığı, yargı kararının gereğinin yerine getirilmesi için idarece güncel rayiç değer tespit edilebilmesi amacıyla mevzuat gereğince bir bedel tespit komisyonunun oluşturulması, komisyonca gerekli piyasa araştırması yapıldıktan sonra belirlenen güncel rayiç değer itâ âmirince uygun bulunması ve süre verilerek davacının devre davet edilmesi gerekmekte olup, belirtilen hukukî süreç tamamlanmadan yargı kararının gereğinin yerine getirildiğinden söz edilemeyeceği açıktır.” Bkz. Danıştay 13. Dairesi, 09.10.2019 Tarih ve E.2019/2831, K.2019/2967 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

¹⁹ Danıştay 5. Dairesi, 09.02.2000 Tarih ve E.1998/4753, K.2000/433 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 2. Dairesi, 06.10.2010 Tarih ve E.2010/672, K.2010/3699 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

²⁰ Danıştay 4. Dairesi, 13.04.1995 Tarih ve E.1994/3382, K.1995/1690 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 15. Dairesi, 16.11.2017 Tarih ve E.2016/9312, K.2017/6691 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

²¹ Danıştay 2. Dairesi, 17.05.2022 Tarih ve E.2021/10952, K.2022/2591 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 5. Dairesi, 08.01.2019 Tarih ve

Derhal uygulama zorunluğundan ötürü uygulama için davacı tarafından başvuruda bulunulması gerekmemektedir (Kaplan, 2020: 592; Candan, 2022: 1005). Bu durum, Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından da;

“İptal kararının gereğinin yerine getirilmesi Belediyenin anayasal yükümlülüğü olup kararın icrası için ilgilinin müracaatını beklemesine gerek bulunmamaktadır. Anayasa'nın 138. maddesi, İdare Mahkemesinin iptal kararının gereğinin Belediye tarafından kendiliğinden yerine getirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda Belediyenin ... hareketsizliği Anayasa'nın 138. maddesini açıkça ihlal etmiştir.”²²

şeklinde ifade edilmiştir.

Zincir işlemlerde son işlemten önce gelen bir idari işlemin iptali durumunda; iptal edilen işlem zincirin sonunda bulunan işlemin sebep unsurunu teşkil edeceğinden son işlem de hukuka aykırı hale gelmektedir. Bu durumda, idare tarafından son işlemin geri alınması gerekmektedir. Aksi durumda açılacak ayrı bir iptal davasıyla hukuka aykırı hale gelen son işlemin iptaline karar verilecektir.²³

E.2016/19428, K.2019/98 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 12. Dairesi, 30.01.2018 Tarih ve E.2017/2145, K.2018/304 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 5. Dairesi, 21.11.2016 Tarih ve E.2016/26505, K.2016/6573 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP). Ancak bozma kararı sonrasında yeniden esas kaydı açılan davanın herhangi bir sebepten ötürü devam etmemesi (davanın açılmamış sayılması, feragat vb.) ya da reddine karar verilmesi halinde uygulama yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır. Bkz. Danıştay 8. Dairesi, 27.03.2018 Tarih ve E.2015/1020, K.2018/1710 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP). Feragat için bkz. Danıştay 13. Dairesi, 08.10.2019 Tarih ve E.2019/2854, K.2019/2944 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

²² Anayasa Mahkemesi, 27.10.2021 Tarih ve 2018/27882 Başvuru Numaralı Karar, § 60.

²³ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.01.2022 Tarih ve E.2021/3808, K.2022/130 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Son olarak; iptal kararının uygulanması bakımından 3. kişilerin durumuna değinilmesinin gerekli olduğu kanaatindeyiz. Atanma ya da görevde yükselme gibi kamu görevlilerini veya çok sayıda kişiyi ilgilendiren bir sınav ya da düzenleyici işlemle ilgili davalarda verilen iptal kararları davacının yanı sıra 3. kişileri de ilgilendirmektedir (Kaplan, 2020: 590, 591). Söz gelimi; kamu görevinden çıkarılan kişinin iptal kararıyla görevine iade edilmesinde idarenin, aynen uygulama yükümlülüğünden ötürü, kişiye eski görev ya da makamını iade etmesi gerekmektedir. Ancak yargılama sürecinde söz konusu görev ya da makama dava dışı bir kişinin atanması halinde, iptal kararının uygulanması yeni atanan bakımından hukuka aykırılık teşkil edecek midir? Atamalara ya da terfilere kaynaklık teşkil eden bir düzenleyici işlemin iptali durumunda atama ya da terfi süreçleri devam eden kamu görevlileri bakımından iptal kararı nasıl uygulamaya konulacaktır? Elbette bu sorular çeşitlendirilebileceği gibi sorulara verilecek cevaplar somut olayın koşullarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Çalışmanın kapsamını aşmamak amacıyla genel olarak ifade etmek gerekirse, yargı kararlarının gerekliliklerinin yerine getirilmesinde Danıştaya göre; kişiler aleyhine oluşabilecek hak kayıplarının engellenmesi, ölçülülük ilkesine uygun hareket edilmesi, kazanılmış haklara saygı gösterilmesi, hukuk güvenliği ve idari istikrar ilkelerine uyulması, atamaya dair yargı kararları özelinde ise kadro ve ihtiyaç durumunun dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir.²⁴

²⁴ Danıştay 8. Dairesi, 24.02.2022 Tarih ve E.2021/4022, K.2022/1146 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 17.01.2022 Tarih ve E.2021/1081, K.2022/2 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 8. Dairesi, 15.04.2021 Tarih ve E.2020/7040, K.2021/2268 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 5. Dairesi, 15.10.2020 Tarih ve E.2016/19257, K.2020/4428 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 11.11.2019 Tarih ve E.2018/1077, K.2019/5430 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 01.11.2017 Tarih ve E.2017/1866, K.2017/3372 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 5. Dairesi, 27.10.2010 Tarih ve E.2008/1385, K.2010/6441 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

II. İPTAL KARARININ UYGULANMIŞ SAYILMAMASI

Fiili ve hukuki imkânsızlık halleri hariç, iptal kararının uygulanmamasının hukuk nezdinde kabul edilebilir bir gerekçesi bulunmamaktadır. Bir önceki başlıkta ifade edildiği üzere, iptal kararının uygulanmasından maksat; hüküm fıkrası ve gerekçenin amacı ile icabına uygun olarak davalı idare tarafından derhal uygulamaya girilmesidir. Aksi takdirde iptal kararı uygulanmamış kabul edilmekte ve buna bağlanan birtakım sonuçlar meydana gelmektedir. Belirtmek gerekir ki iptal kararının uygulanmaması ile uygulanmış sayılmaması arasında sonuçları bakımından farklılık bulunmamaktadır. Sadece mahiyet itibariyle ilki doğrudan doğruya hiç uygulamama durumunu, ikincisi ise kötü ya da geç uygulama gibi durumları karşılamaktadır. Çalışmamız kapsamında, iptal kararının uygulanmış sayılmaması ibaresi, usulüne uygun şekilde yerine getirilmeme durumlarının²⁵ tamamı için kullanılmaktadır. İptal kararının uygulanmış sayılmadığı haller, çeşitli şekillerde tasnife tabi tutulmaktaysa da doktrinde genel olarak kabul edilen tasnif; hiç uygulanmaması, geç uygulanması ve kötü uygulanması şeklindedir (Akyılmaz vd., 2023: 794, 795; Candan, 2022: 1006 vd.; Dağlı Aslan, 2023: 36 vd.; Güçlü, 2021: 285 vd.; Sancakdar ve Önüt, 2023: 346 vd.; Bülbül Güner, 2012: 25 vd.; Kaya, 2013: 59). İdarenin hizmet kusuru sorumluluğu konusundaki klasik tasnife de uygun olduğunu düşündüğümüzden çalışmamızda mezkûr tasniften yararlanılacaktır.

A. İptal Kararının Hiç Uygulanmaması

Davalı idarenin iptal kararını yok sayarak karara rağmen hareketsiz kalması veya iptal edilen dava konusu işlemi yürütmeye devam etmesi, hiç uygulanmama anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2021: 136, 137; Altınok, 2008: 112, 131; Dağlı Aslan, 2023: 36). AYM kararına

²⁵ Candan (2022: 1006) tarafından bu durumların tamamı “*ademi infaz*” olarak ifade edilmektedir.

yansıyan bir uyuşmazlıkta; idarece herhangi bir gerekçe gösterilmeden kişinin aylık bağlamaya esas alınan hizmet süresine, iptal kararı hilafına, yurt dışında geçen hizmet sürelerinin ilave edilmemesi adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet vermiştir.²⁶ Mahkeme kararının yok sayılmasının, hukuk devleti ve meşruiyet bağlamlarında, yaratacağı ağır sonuçlardan ötürü hiç uygulanmama haline fazla rastlanılmamaktadır (Kaplan, 2020: 594). Öte yandan, genellikle, idare tarafından uygulanmama çeşitli gerekçelere dayandırılmaktadır. Elbette ileri sürülen gerekçelerin hukuka uygun olup olmadığının takdiri yargı mercilerindedir.

Hiç uygulanmama kapsamında ileri sürülen gerekçelerden biri, imkânsızlık hallerinin vuku bulmasıdır. Danıştaya göre; *“maddi ve hukuki koşullarına göre uygulanabilir nitelikte olan yargı kararları”* bakımından derhal uygulanma zorunluluğu bulunmaktadır.²⁷ AYM kararına yansıyan bir uyuşmazlıkta; kesinleşen iptal kararı doğrultusunda özlük işlemlerinin yeniden değerlendirilmesi istemiyle davalı idareye başvurulmuş ancak idarece kişi hakkında geçmiş yıllarda alınmış olan olumsuz karardan ötürü ret işlemi tesis edilmiştir. İdarece hukuki imkânsızlık olarak ileri sürülen gerekçe, AYM tarafından iptal kararının uygulanmamasında başvurucunun herhangi bir kusunun bulunmaması, idarenin de uygulamaya yönelik en uygun alternatif çözümü önermemesi, bünyesindeki personelin özlük hakları hususunda ilgili idarenin yetkili olması nedenleriyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir.²⁸ Buna karşılık AYM kararına yansıyan başka bir uyuşmazlıkta; görevde yükselme sınavı kap-

²⁶ Anayasa Mahkemesi, 15.10.2015 Tarih ve 2013/3207 Başvuru Numaralı Karar.

²⁷ Danıştay 5. Dairesi, 12.02.2013 Tarih ve E.2010/347, K.2013/892 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 15. Dairesi, 16.11.2017 Tarih ve E.2016/5088, K.2017/6701 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

²⁸ Anayasa Mahkemesi, 13.09.2022 Tarih ve 2018/25957 Başvuru Numaralı Karar. İmkânsızlık sebebinin makul görülmediğine dair başka bir bireysel başvuru kararı için bkz. Anayasa Mahkemesi, 03.12.2020 Tarih ve 2015/14743 Sayılı Karar.

samında yapılan sözlü sınavdan başarısız sayılmasına dair tesis edilen işleme karşı ilgili tarafından açılan iptal davası neticesinde iptal kararı verilmiştir. Ancak iptal kararı verilmeden önce kişi kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. Mezkûr olayda; AYM idarenin iptal kararını uygulama yükümlülüğünün, fiilî imkânsızlık nedeniyle ortadan kalktığı değerlendirilmesini yapmıştır.²⁹ Buna karşılık; benzer bir uyuşmazlıkta Danıştay tarafından davacının sonradan kurum değiştirmesi ve ardından emekliye ayrılmasının idareyi iptal kararını uygulama yükümlülüğünden kurtarmayacağı değerlendirilmiştir.³⁰ Kanımızca, bu gibi durumlarda Danıştay içtihadına itibar edilmesi gerekmektedir. Zira davacı emekli olsa dahi iptal kararıyla emekliliğe dair iyileştirmenin ilgili idarece sonradan da olsa yapılması mümkündür. Böyle bir durumda imkânsızlıktan bahsedilmesi isabetli görünmemektedir.

Kanun yolu mazereti, bir başka gerekçe olarak değerlendirilebilir: İdarenin, kanun yoluna başvurduğu gerekçesiyle, iptal kararını uygulamamasının hukuka aykırı olduğu yukarıda belirtilmiştir. Bu durumun, ilk bakışta, geç uygulamaya sebebiyet vereceği ihtimal dâhilinde olsa da kanımızca hiç uygulanmama hali ortaya çıkacaktır. Danıştay tarafından kanun yoluna başvurulması gerekçesiyle iptal kararının uygulanmaması;

“... idarenin kural olarak yargı kararının gereğini gecikmeksizin yerine getirmek zorunda olmasının yanı sıra İdare Mahkemesince verilen iptal kararının temyiz incelemesi aşamasında da belirtilen kararın gereğinin yerine getirilmediği anlaşılmakta

²⁹ Anayasa Mahkemesi, 16.11.2021 Tarih ve 2018/5490 Başvuru Numaralı Karar.

³⁰ Danıştay 5. Dairesi, 09.03.2009 Tarih ve E.2007/81, K.2009/1103 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

olup, sonuç itibarıyla davacının yargı kararının uygulanması istemiyle yaptığı başvurunun zımnen reddine yönelik işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir.”³¹

şeklinde hükme bağlanmıştır.

Belirtmek gerekir ki iptal kararının uygulanmamış sayılmasına bağlanan sonuçların ortaya çıkması ve idareyle ilgili kamu görevlisi nezdinde ortaya çıkan sonuçların uygulanması, hiç uygulamama halini ortadan kaldırmamaktadır, yani bu durumlarda idare, halen iptal kararını uygulamakla yükümlüdür. Söz gelimi; uygulanmış sayılmama nedeniyle davacının maddi ve manevi zararlarının tazmin edilmesi, kararı uygulamayan kamu görevlisinin mahkûm olması ya da kamu görevlisi hakkında disiplin cezası tesis edilmesi uygulanmamış sayılmayı ortadan kaldırmamaktadır (Akyılmaz, 2023: 797, 798; Yılmaz, 2021: 150; Güçlü, 2021: 318).

B. İptal Kararının Geç Uygulanması

İptal kararının gereklerinin derhal yerine getirilmemesi, geç uygulamaya sebebiyet vermektedir. Yukarıda belirtildiği üzere İYUK'ta geçen 30 günlük süre, idareye verilmiş bir hak ya da geçirilmesi gereken bir zaman aralığı değildir. Kanun'da belirtildiği üzere iptal kararının derhal uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle iptal kararının uygulanmadığı durumlarda, somut olayın özelliğine göre, 30 günlük süre henüz geçirilmiş olmasa dahi idarenin sorumluluğu gündeme gelebilecektir (Dağlı Aslan, 2023: 38; Güçlü, 2021: 290).³²

İptal kararının geç uygulanmasında, aslında geç de olsa uygulamaya yönelik tasarrufta bulunulmuştur. Ancak derhal uygulama ku-

³¹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 09.12.2010 Tarih ve E.2006/1321, K.2010/2160 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

³² Danıştay 12. Dairesi, 21.04.2016 Tarih ve E.2016/191, K.2016/2427 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

ralı ihlal edilmiş ya da somut olaya göre belirlenecek makul süre aşılmıştır (Yılmaz, 2021: 138). Başka bir deyişle, derhal ya da makul sürede uygulama kuralı, idarenin keyfi davranışta bulunmasını engellemek üzere getirilmiş olup geç uygulama neticesinde hukuka uygun sonuç ortaya çıksa dahi iptal kararının uygulanmasının geciktirilmesi, bir nevi adaletin geç tecellisi anlamına geleceği için, idarenin sorumluluğunun doğmasına sebebiyet verecektir.

İşin doğasından ya da mücbir sebepten kaynaklanan bazı durumlarda iptal kararının vaktinde uygulanmaması makul görülmektedir (Bülbül Güner, 2012: 27; Dağlı Aslan, 2023: 39). Kanımızca; makul görülen, iptal kararının uygulanmaması değil sadece geç uygulanmasıdır. Mücbir sebepten kaynaklanan durumlarda iptal kararı uygulanabilir hale geldiği zaman yine idare tarafından derhal uygulamaya girilmesi zorunludur. Öte yandan iptal kararı doğrultusunda işlem tesis edilmesi, işin doğası gereği gecikmeye uğrayacaksa; derhal uygulama zorunluluğu, söz konusu işleme ait usul sürecinin başlatılması bakımından gündeme gelmektedir. Ayrıca sürecin derhal başlatılması, tek başına yeterli olmayıp sürecin tamamlanması da makul süreyi aşmamalıdır. Özellikle birden fazla idari merciin karar, onay veya görüşüne tabi işlemler söz konusu olsa dahi, davalı idarece ileri sürülecek olan işlemlerin kendilerince başlatılmasına rağmen diğer idari merciilerde gecikme yaşandığı veya işlemlerin devam ettiği gibi savunmaların, idari yargı nezdinde kabul görmemesi gerekmektedir. Nitekim idarenin bütünlüğü ilkesi gereğince yargı kararlarının gereklerinin gecikmeksizin yerine getirilmesinden sadece “davalı idare” değil; bütün halinde “idare” sorumludur.

C. İptal Kararının Kötü Uygulanması

İdare tarafından uygulama işleminin tesis edilmesi ancak işlemler iptal kararının eksik ya da amaç ve icaba uygun olmayacak şekilde uygulanmasına yol açılması, iptal kararının kötü uygulanmasını ifade etmektedir (Ulusoy, 2022: 885; Güçlü, 2021: 290-295). Genel müdür yardımcısı iken görevden alınan davacının mezkûr işleme karşı açtığı

davada verilen iptal kararının uygulanmasında kurumun yeniden yapılandırılması nedeniyle davacının eski görevi yerine başka bir göreve iade edilmesinin dava konusu edildiği uyuşmazlıkta Danıştay tarafından;

“İptal kararı gereklerinin aynen ve gecikmeksizin yerine getirilmesi zorunlu olduğundan, yeniden yapılandırma sonucunda Genel Müdür Yardımcılığı kadro sayısı dörtten üçe indirilmekle birlikte söz konusu kadro unvanı yeni kurumsal yapıda da korunduğundan ve yeniden yapılandırma yargı kararının uygulanmasına engel oluşturmadığından, davacının Genel Müdür Yardımcılığı görevinden alınması işleminin iptaline dair yargı kararının uygulanmamasında hukuka uyarlık bulunma[dığı]...”³³

şeklinde karar verilmiştir. Ancak Danıştay tarafından, eski göreve tekabül eden kadronun kaldırılmış olmasının, idarenin uygulama yükümlülüğünü esneten bir faktör teşkil ettiğine dair kararlar³⁴ da verilmiştir.

Amaç ve icaba uygun bir işlem tesis edildikten sonra tesis edilen işlemle doğan sonuçların başka bir işlemle kişi aleyhine kaldırılması ya da değiştirilmesi de kötü uygulamayı ifade etmektedir (Bülbül Güner, 2021: 28; Gül Erdem, 2005: 54, 55; Güçlü, 2021: 292).³⁵ Kaplan (2020: 594) tarafından kötü uygulamanın bu hali, “kanuna karşı hile”, Candan (2022: 1007) tarafından ise “muvazaalı infaz” olarak adlandırılmaktadır. Kötü uygulamanın bu türü, genellikle, kamu

³³ Danıştay 5. Dairesi, 27.10.2010 Tarih ve E.2008/1385, K.2010/6441 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

³⁴ Danıştay 2. Dairesi, 02.10.2019 Tarih ve E.2019/1675, K.2019/4545 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

³⁵ Danıştay 5. Dairesi 02.02.2005 Tarih ve E.2001/2787, K.2005/522 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

görevine iadeye dair verilen iptal kararına uygun işlem tesis edildikten bir süre sonra kişinin görev yeri ya da unvanının değiştirilmesi veya başka bir sebeple kamu görevinden tekrar çıkarılması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Akyılmaz vd., 2023: 795).³⁶ Personel hukukunun yanı sıra kötü uygulamanın bu türüne imar mevzuatıyla ilgili davalarda da sıklıkla rastlanılmaktadır.³⁷ İmar planlamasıyla ilgili bir davada Danıştay tarafından kötü uygulama;

“Bununla birlikte, idare mahkemesince iptaline karar verilen ve Dairemizce onanıp kesinleşen kararda eleştiri konusu yapılan, ... idarenin önceki kararında ısrar ettiği anlaşılmaktadır. ... yargı kararlarının uygulanması görüntüsü altında yargı kararlarını geçersiz kılmaya dönük işlemlerin idari yargı mercilerince iptal edileceği ... tartışmasızdır. Her ne kadar, idare mahkemesince hükme esas alınan bilirkişi raporunda, davaya konu imar planı değişikliğinde yargı kararının gereklerinin yerine getirildiği ifade edilmiş ve idare mahkemesince de davanın reddine karar verilmiş ise de, büyükşehir belediye meclisinin 16.06.2010 tarihli, 1844 sayılı kararı ile onaylanan önceki planın iptaline dair yargı kararında belirtilen ve yukarıda izah edilen hukuka aykırılıklar giderilmemiştir.”³⁸

şeklinde hükme bağlanmıştır.

³⁶ Danıştay 2. Dairesi, 12.11.2002 Tarih ve E.2002/790, K.2002/3784 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 5. Dairesi, 20.11.1991 Tarih ve E.1988/1600, K.1991/2176 Sayılı Karar, Aktaran: (Güçlü, 2021: 295); Danıştay 5. Dairesi, 26.11.1987 Tarih ve E.1986/183, K.1987/1659 Sayılı Karar, Aktaran: (Candan, 2022: 1008).

³⁷ Danıştay 6. Dairesi, 21.04.2022 Tarih ve E.2021/7566, K.2022/5060 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

³⁸ Danıştay 6. Dairesi, 27.11.2017 Tarih ve E.2013/284, K.2017/9981 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

İptal kararının kötü uygulanmasının söz konusu olduğu bir diğer uyumsuzluk türü ise parasal haklara ilişkin davalardır. AYM'nin bireysel başvuru kararına yansıyan olayda; başvuru, iptal kararıyla görevine iade edilmiş, aynı kararda mahrum kaldığı parasal haklarının ödenmesine de karar verilmiştir. Başvurucunun göreve iadesi gerçekleştirilmiş ancak parasal hakları, başvuru özel sektörde çalıştığından çalıştığı döneme ilişkin kazancı mahsup edilerek ödenmiştir. AYM, idarenin mahsup etmek suretiyle ödeme yapmasının, idari yargı kararındaki hükümle çeliştiğine ve bu suretle idari yargı kararının ek-sik uygulandığına karar vermiştir.³⁹

III. İPTAL KARARININ UYGULANMIŞ SAYILMAMASININ SONUÇLARI

İptal kararını amaç ve icaba uygun olarak derhal yerine getirmeyen idareler, birtakım sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadır. İptal kararının uygulanmamış sayıldığı an, 30 günlük sürenin sonu olmakla birlikte derhal uygulama zorunluluğu nedeniyle önceki başlıklarda belirtilen bazı durumlarda 30 günlük süreden önce de gerçekleşebilir. İYUK m. 28 uyarınca; uygulanmamış sayılma durumunda ilgili idareye yönelik tam yargı -ve(ya) iptal- davası açılabilirken diğer yandan kamu görevlisine yönelik ise tazminat, ceza ve disiplin sorumluluğu gündeme gelmektedir (Yılmaz, 2021: 139 vd.; Altınok, 2008: 146 vd.; Çalış, 2017: 124 vd.; Bülbül Güner, 2012: 54 vd.; Gül Erdem, 2005: 56 vd.; Güçlü, 2021: 373, 374).⁴⁰ Söz konusu sonuçların yanı sıra iptal

³⁹ Anayasa Mahkemesi, 05.09.2023 Tarih ve 2020/12623 Başvuru Numaralı Karar.

⁴⁰ Kamu görevlileri kapsamında olmak üzere; klasik sonuçların yanı sıra Mumcu (1970: 116-121) tarafından “siyasal yöneticilerin ceza sorumluluğu” adı altında, konunun anayasa hukukuna temas eden yönlerini de vurgulayan farklı bir sorumluluk anlayışı ele alınmıştır. Siyasal sorumluluk anlayışına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında da yer verilmektedir: “Mali yükümlülük dışında, aynı zamanda iki ayrı yükümlülük daha söz konusu olabilir. İlk olarak ... Son olarak, siyasi sorumluluğa da değinmek gerekmektedir. Bu sorumluluk, Anayasanın 138. maddesinin göz ardı edilmesi dolayısıyla siyaset kurumunun (özellikle hükümet, başbakan, bakan vb.) meşruiyetini de ilgilendirir.” Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 23.10.2012 Tarih ve 6334/05 Başvuru Numaralı Karar.

kararının uygulanmış sayılmaması neticesinde doğrudan doğruya AYM'ye bireysel başvuru yoluna da gidilebilir.

A. İdare Bakımından Sonuçlar

İYUK m. 28/3'te iptal kararına uygun olarak derhal işlem tesis edilmemesi veya eylemde bulunulmaması hallerinde idare aleyhine maddi ve manevi tazminat davası açılabilceği düzenlenmiştir. Acaba iptal kararının uygulanmaması halinde idare aleyhine tazminat davası açılabilceği hususu kanunda düzenlenmemiş olsaydı ne olurdu? Kanımızca, kanunla düzenlenmese dahi hukuk devleti ilkesinin zorunlu bir şartı olan idarenin mali sorumluluğu ile Anayasa m. 125/1 ve m. 125/7 gereği iptal kararının uygulanmaması halinde, idare, her hal ve şartta sorumlu tutulabilecektir. Bunun yanı sıra idarenin sorumluluğunun asıl sorumluluk niteliğinde olması bu sonucu destekler niteliktedir. Keza idarenin sorumluluğu, kamu gücünden doğan ve temelde idarenin yükümlü tutulduğu asli sorumluluk olarak görülmektedir (Özay, 2017: 836). Ayrıca İYUK m. 28/3'te düzenlenen tazminat davasının, bilinen tam yargı davasından farkı bulunmamaktadır (Yılmaz, 2021: 152; karşı görüş için bkz. Dağlı Aslan, 2023: 78-81). Buna karşılık mahkeme kararlarının uygulanması hususu, hukuk devleti ilkesiyle doğrudan bağlantılı olduğu için bu bağlamda idarenin sorumluluğunun ayrıca düzenlenmesine gerek duyulmuştur.

İdarenin tazminat sorumluluğu, hizmet kusuru ya da kusursuz sorumluluğundan doğmaktadır (Akyılmaz vd., 2023: 801).⁴¹ Hizmet kusuru, klasik tanımla, hizmetin geç, kötü işlemesi veya hiç işlememesi anlamına gelmektedir. Hizmet kusurundan ötürü sorumlulukta kusur, zarar, illiyet bağı ve fiil unsurları aranmaktadır. İYUK m. 28/3 bağlamında, fiil; iptal kararının geç, kötü uygulanması veya hiç uygulanmaması şeklinde gerçekleşmektedir. Zarar, bu ihmali ya da icrai fiil neticesinde doğmaktadır. İYUK m. 28/3 kapsamında hem maddi

⁴¹ Danıştay 2. Dairesi, 28.11.2017 Tarih ve E.2017/1297, K.2017/7408 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

hem de manevi zararlar talep edilebilir.⁴² Elbette zarar ile fiil arasında uygun illiyet bağı da aranmaktadır. Hizmet kusurundan ötürü sorumluluğun doğması için ayrıca kusurlu bir davranış aranmaktadır. Belirtmek gerekir ki Danıştayın bazı kararlarında, iptal kararının uygulanmaması ağır hizmet kusuru olarak adlandırılmıştır. Ancak bu şekilde bir adlandırmanın sadece lafzen olduğu, başka bir deyişle idarenin kusurlu olması ile ağır kusurlu olması arasında herhangi bir fark olmadığı ileri sürülmektedir (Yılmaz, 2021: 144, 146). Kanımızca, Danıştay kararlarına yansıdığı üzere, iptal kararının uygulanmaması keyfi ve bilinçli bir tutuma (Yılmaz, 2021: 145) dayandığı hallerde ağır hizmet kusuru teşkil etmektedir ve Danıştay tarafından, bu durumun hükmedilecek tazminat miktarına yansıtılması yoluyla, içtihadi bir ilke geliştirilmesi gerekmektedir. Keza Danıştayın bazı kararları, görüşümüzü doğrular niteliktedir: *“Bu durumda, manevi tazminatın amaç ve niteliği dikkate alınarak, davalı idarenin olaydaki hukuk dışı ısrarlı tutum ve davranışındaki kusurun ağırlığını ifade edecek ölçüde bir tazminata hükmedilmesi gerekmektedir.”*⁴³

İdarenin sorumluluğu bağlamında esas olan sorumluluk türü kusur sorumluluğudur. Ancak iptal kararının uygulanmaması, idarenin kusuruna dayanmıyor ise bu durumda diğer sorumluluk türü olan kusursuz sorumluluk kapsamında değerlendirme yapılmaktadır. Doktrinde kusursuz sorumluluğun bu türünün, risk ilkesi ya da fedakârlılığın denkleştirilmesi kapsamına girmediği; kendine özgü bir kusursuz sorumluluk türü olduğu ileri sürülmektedir (Yılmaz, 2021: 147). İptal kararının uygulanmaması bakımından esas olan kusurlu sorumluluk olmakla birlikte bu bağlamda idarenin kusursuz sorumluluğu, hukuki ve fiili imkânsızlık hallerinde söz konusu olmaktadır. Hukuki ve fiili imkânsızlığın idarenin sorumluluğuna sebebiyet verip vermeyeceği

⁴² Danıştay 10. Dairesi, 15.02.2022 Tarih ve E.2018/647, K.2022/702 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁴³ Danıştay 11. Dairesi, 21.02.2018 Tarih ve E.2017/2797, K.2018/988 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

somut olaya göre değişkenlik göstermektedir. İptal kararının kamu görevlisi tarafından kasten uygulanmaması halinde de idare bakımından kusursuz sorumluluk doğacağı ileri sürülmektedir (Candan, 2022: 1013). Kanımızca kamu görevlisinin kasten ya da ihmal suretiyle iptal kararını uygulamaması, idarenin kamu görevlisine emir verme yetkisi düşünüldüğünde, idarenin kusurluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. Öte yandan imkânsızlık hallerinde her ne kadar idare kendi kusurundan kaynaklamayan sebeplerle iptal kararını uygulamasa da aslında daha önce verilmiş iptal kararıyla hukuka aykırı bir işlem tesis edilmiş ve uygulanmış olduğu tespit edildiğinden hukuki veya fiili imkânsızlıkta idarenin kusurlu sorumluluğunun işletilmesi gerekir.

İptal kararının uygulanmaması nedeniyle idarenin sorumluluğu söz konusu olduğunda, kusur veya kusursuz sorumluluk türüne dayanılarak, uygulanmayan iptal kararını veren mahkemede tam yargı davası açılmaktadır (Candan, 2022: 1013). Doktrindeki bazı yazarlarca (Candan, 2022: 1013, 1014) ileri sürüldüğü gibi, kanımızca İYUK m. 28/3 ile İYUK m. 2/1-b`de düzenlenen tam yargı davası arasında, genel itibarıyla, bir fark bulunmadığından İYUK`ta tam yargı davasına dair hükümler, niteliğine uygun düştüğü ölçüde İYUK m. 28/3 kapsamındaki davaya uygulanmalıdır. Ancak bu durumda dava açma süresi, uygulanmama tasarrufunun işlem mi yoksa eylem mi teşkil ettiği gibi hususlarda tartışmalar vuku bulmaktadır (Akyılmaz vd., 2023: 804, 805; Kaplan, 2020: 594, 595; Candan, 2022: 1014, 1015).⁴⁴ Çalışma kapsamını aşmamak amacıyla bu tartışmalara yer verilmeyecektir. Kanımızca, idari yargı mercilerinin, belirtilen husus-

⁴⁴ Danıştay 6. Dairesi, 04.11.2011 Tarih ve E.2009/3446, K.2011/4308 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP). Söz konusu tartışmalı hususlar Danıştay İçtihadı Birleştirme Kuruluna taşınmış ancak içtihat aykırılığı olmadığı gerekçesiyle içtihadı birleştirme kararı tesis edilmemiştir. Bkz. Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu, 25.12.1997 Tarih ve E.1996/2, K.1997/2 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

larda vuku bulan tartışmaları AYM'nin; *"İdare, başvurucunun herhangi bir idari veya yargısal yola başvurmasına gerek olmadan yargı kararının uygulanması kapsamında en tatmin edici alternatif çözümü belirleyerek uygulamakla yükümlüdür."*⁴⁵ şeklindeki anlayışı göz önünde tutarak çözümlemesi gerekmektedir.

İdarenin tazminat sorumluluğunun yanı sıra zorunlu olmamasına rağmen iptal kararının uygulanması amacıyla yapılan bir başvurunun reddine yönelik işlem tesis edilirse veya idare tarafından iptal kararı, amaç ve icaba aykırı şekilde sakıt bir işlemle uygulanırsa, söz konusu işlemler bakımından iptal davasının da gündeme geleceği ileri sürülmektedir (Erkut, 2015: 107; Akyılmaz vd., 2023: 810).⁴⁶

B. Kamu Görevlisi Bakımından Sonuçlar

İptal kararları, idarenin sağladığı tüm hizmetlerde olduğu gibi, idarenin personeli yani kamu görevlilerinin işlem ve eylemleriyle yerine getirilmektedir. İptal kararının uygulanmamış sayılması halinde kamu görevlisi bakımından tazminat, ceza ve disiplin sorumluluğu gündeme gelmektedir.

İYUK m. 28/4'te iptal kararını süresi içinde uygulamayan kamu görevlileri hakkında tazminat davası açılabileceği ancak bu davada husumetin ilgili idareye yöneltilmesi gerektiği düzenlenmiştir. 6526 sayılı Kanun değişikliği öncesinde, İYUK m. 28/4 bağlamında davacı dilerse adli yargıda kamu görevlisi aleyhine dilerse idari yargıda idare aleyhine tazminat davası açabilmekteydi (Gül Erdem, 2005: 83). Bu haliyle birtakım sorunlar doğmaktaydı. Neticede 6526 sayılı Kanun m.18 düzenlemesiyle getirilen değişiklikle İYUK m. 28/4; *"Mahkeme kararlarının süresi içinde kamu görevlilerince yerine getirilme-*

⁴⁵ Anayasa Mahkemesi, 16.12.2020 Tarih ve 2017/26740 Başvuru Numaralı Karar, § 64.

⁴⁶ Danıştay 6. Dairesi, 23.03.2022 Tarih ve E.2021/315, K.2022/3495 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP); Danıştay 2. Dairesi, 14.03.2022 Tarih ve E.2021/291, K.2022/1225 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

mesi hâlinde tazminat davası ancak ilgili idare aleyhine açılabilir.” şeklinde değiştirilmiştir. Böylelikle iptal kararını uygulamayan kamu görevlisine karşı açılacak tazminat davasında görevli yargı kolu idari yargı olarak belirlenmiştir (Akyılmaz vd., 2023: 808).

İptal kararını uygulamayan kamu görevlisi hakkında disiplin sorumluluğu gündeme gelmektedir. Disiplin sorumluluğu kapsamında kamu görevlisinin fiili göz önünde bulundurularak ilgili mevzuattaki uygun yaptırım uygulanmaktadır (Kaplan, 2020: 595). Şikâyet üzerine veya re’sen öğrenmelerine rağmen ilgili kamu görevlisi hakkında disiplin soruşturması başlatmayan disiplin amirlerinin de disiplin sorumluluğu bulunmaktadır (Güçlü, 2021: 374, 373).

Tazminat ve disiplin sorumluluğunun yanı sıra iptal kararını uygulamayan kamu görevlisi cezai bakımdan sorumlu tutularak iptal kararının kasten ya da ihmal yoluyla uygulanmaması, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 257’de düzenlenen görevin kötüye kullanılması suçunun oluşmasına sebebiyet vermektedir (Altınok, 2008: 16; Akyılmaz vd., 2023: 809). Konuya dair Yargıtay tarafından;

“Somut olayda, sanık, İdare Mahkemesi kararına dayanarak göreve başlatılan katılanı, yine aynı gün geçici görevle bir başka ilçede süresiz olarak görevlendirmek suretiyle, Anayasa’nın 138/son maddesi ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Yasası’nın 28/1. maddesine aykırı olarak idare mahkemesi kararını uygulamış gibi görünüp, sonuçlarını etkisiz hale getirmiş, yarattığı sonuç itibarıyla de, katılanın mağduriyetine neden olmuştur. Eylem 5237 sayılı Yasa’nın 257/1. maddesindeki suç tipine tüm unsurları itibarıyla uymaktadır. Göz ardı edilemeyecek bir diğer husus, anılan suçun, mahkeme kararlarını yerine getirmeme, geciktirme ya da şeklen uygulandığı izlenimi yaratılarak etkisiz

hale dönüştürme suretiyle işlendiği hallerde memurun amaç veya saikinin önem taşımayacağı keyfiyetidir.”⁴⁷

şeklinde hüküm verilmiştir. Ancak iptal kararının uygulanması kapsamında kamu görevlisinin cezai sorumluluğuna gidilebilmesi için soruşturma izni alınması şartının arandığı unutulmamalıdır.

Son olarak; kamu görevlilerinin sorumluluğu başlığı altında siyasal yöneticilerin de sorumluluğundan bahsedilmektedir (Mumcu, 1970: 116-121). Ancak bu sorumluluk türünde, hukuki sorumluluktan ziyade siyasal/cezai sorumluluk⁴⁸ söz konusu olup uygulamasına oldukça az rastlanmaktadır. Öyle ki siyasal/cezai sorumlulukta yargı organlarından ziyade asıl görev, yasama organına düşmektedir. Danıştay kararına yansıyan bir uyuşmazlıkta; idari yargı mercii kararıyla Vakıflar Bölge Müdürlüğü görevine iadesine karar verilen kişinin, Vakıflar Genel Müdürlüğünün göreve iade konulu önerisinin ilgili bakanın el yazısıyla düştüğü not sebebiyle göreve iade edilmemesi hususu, Danıştay tarafından;

“...sorumlu Devlet Bakanının, hukuki herhangi bir gerekçeye dayanmadan yargı kararının uygulanmaması yönünde eylemde bulunabildiği gözlemlenmektedir. 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Meclis Soruşturması başlıklı 100. maddesinde; Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu işlemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar hükmü yer almaktadır. Anayasanın

⁴⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 03.10.2006 Tarih ve E.2006/4-196, K.2006/204 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁴⁸ Doktrinde bu sorumluluk türü siyasal sorumluluk şeklinde adlandırılarak, kanımızca, sorumluluğun idarenin yanı sıra dar anlamda yürütmeye de sirayeti amaçlanmaktadır. Bununla birlikte siyasal sorumluluk neticesinde işletilecek yolda, neticesi itibarıyla, cezai türden bir sorumluluk söz konusu olmaktadır.

100 ve 138. maddeleri ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 28. maddesi hükümleri çerçevesinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Devlet Bakanı ...'nın yukarıda sözü edilen yargı kararının uygulanmaması yolundaki eyleminden haberdar edilmesi yasal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.”⁴⁹

gerekçesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilmiştir.

IV. İPTAL KARARININ UYGULANMAMASINA DAİR DOKTRİNDE GETİRİLEN ÖNERİLER

İptal kararının uygulanması, mevzuatla zorunlu tutulmuş olup uygulanmama hali bazı yaptırımlara tabi kılınmıştır. Buna karşılık idari yargı bakımından kararların icrası için ayrıca teşkilatlanmış bir birimin olmaması nedeniyle kimi zaman iptal kararlarının uygulanmasında istenilen neticeler alınamamaktadır. Yukarıda belirttiğimiz üzere bütün yaptırım yolları işletilmiş olsa dahi idarenin iptal kararını uygulama yükümlülüğü devam etmektedir. Bu itibarla iptal kararının uygulanmasının tam olarak güvence altına alınması amacıyla doktrinde çeşitli öneriler getirilmiştir. Bu başlık altında söz konusu öneriler ele alınacaktır.⁵⁰ Başta belirtmek gerekir ki aşağıda genel şekilde aktarılan öneri konuları, farklı yazarlarca ve farklı yönlerden ele alınmaktadır. Hukukla etrafı sarılmış bir idareye ulaşılabilmesi için iptal kararlarının uygulanmasına yönelik her önerinin kural koyucu

⁴⁹ Danıştay 5. Dairesi, 31.05.2001 Tarih ve E.1999/5815, K.2001/2353 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

⁵⁰ Çalışmamızın konusunun, tüm sosyal bilim alanlarında olduğu gibi, sadece hukuki yöntemle ele alınmaması gerekmektedir. İptal kararlarının uygulanmamasının, hukuk temelli sorunlarının yanı sıra eğitim, siyaset, sosyoloji ve hukuk kültürü gibi alanlara bakan yönleri de mevcuttur. Nitelikli bir çözümleme yapılması için sorunun bütün alanlar çerçevesinde değerlendirilmesi ve öneriler getirilmesi gerekmektedir. Ancak çalışmamızın kapsamını aşacağını düşündüğümüzden sadece hukuk temelli sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır.

ve icraya yetkili mercilerce değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu konudaki her öneri, detaylı şekilde işlenmeyi hak etmekteyse de çalışmamızın sınırlarını aşmamak amacıyla, ancak başkaca çalışmalara özel olarak konu edilmesi arzusuyla, genel itibarıyla aktarılmaktadır.

Candan’a (2022: 1028-1030) göre; öncelikle İYUK m. 28’in tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Buna göre “gecikmeksizin yerine getirilme” ibaresi yerine “derhal” ibaresi getirilmeli, yanlış algılamaya sebep olduğundan bahisle 30 günlük süre kaldırılarak süre tayini davanın görüldüğü idare mahkemesine bırakılmalıdır. Ayrıca kamu görevlilerinin sorumluluğu ağırlaştırılmalıdır. Son olarak; Danıştay Başsavcılığına iptal kararlarının uygulanmasını denetleme ve denetim sonucu yaptırım tesis etme yetkisi tanınmalıdır.

Karahanoğulları (2005: 90-95) tarafından Danıştay Başsavcılığının sahip olduğu etki üzerinde durulmuştur. Yazara göre; 2575 sayılı Kanun m. 10 ile görev uyuşmazlığı konusunda idari yargı bakımından Danıştay Başsavcısı yetkilendirilmiştir. Danıştay Başsavcısı, sadece görevsizlik-görevlilik konusuyla sınırlı değil; aksine bütün olarak idari yargıyı hukuk devleti paralelinde korumakla yetkili ve yükümlüdür. Belirtilen teorik zeminin üstüne hâlihazırda mevzuatta düzenlenmiş bulunan birtakım müesseseler iptal kararının uygulanması için yürütülebilir. Örneğin; 2575 sayılı Kanun m. 60/3’te yer alan raporlama faaliyeti, iptal kararının uygulanması özelinde kullanılabilir. Ayrıca Danıştay Başsavcılığı, ağır, bariz ve yeterince bilgi sahibi olduğu uygulanmama durumlarında TCK m. 257 kapsamında suç duyurusunda bulunabilir. Bu yöntemin önünde hukuki bir engel olmadığı gibi, dahası, suç duyurusunda bulunma TCK m. 279 gereği bir zorunluluktur. Dağlı Aslan (2023: 99-112) tarafından çeşitli öneriler ele alınmıştır. Önerilerin ele alındığı çalışmanın güncel olması ve toplu şekilde pek çok önerinin ele alınması sebepleriyle yazara ayrıca değinmekte fayda görmekteyiz. Özetle; yazar tarafından kamu görevli-

sinin cezai sorumluluğu kapsamında izin usulünün kaldırılması, mevzuat çalışması yapılması, Danıştay Başsavcılığının yetkili kılınması, tazminat davalarında ilgili kamu görevlisinin de hasım mevkiine alınması, özel görevli mahkeme ya da savcılık teşkilatının kurulması, yargısal emir ve para cezası gibi pek çok hususta öneri irdelenmektedir.

Demirkol (2023: 292, 293), Danıştaydaki savcılık kurumuna bölge idare mahkemelerinde (BİM) de yer verilmesi ve idari savcılık adı altında yetkilerin arttırılması önerisi üzerinde durmaktadır. Yazar, idari savcılara kanun yolunu işletme ve davaya müdahil olmanın yanı sıra yargı kararlarının yerine getirilmesi kapsamında yaptırım sürecini işletme yetkisinin verilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Demirkol, 2023: 258 vd.). Yazar, yaptırım mekanizmasına dair bir belirleme yapmasa da idari yargı kararlarını uygulatma yetkisiyle donatılmış bir idari savcılık kurumunun oluşturulması gerekliliğine dair bir kapı daha aralamaktadır.

Görüşlerine yer verilen yazarların yanı sıra başka yazarlarca da çeşitli veya benzer öneriler ele alınmıştır. Söz konusu öneriler; idari yargı için yargısal emir yetkisine sahip olan ayrı bir teşkilatlanma, yaptırım gücünü haiz idari savcılık kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu, Devlet Denetleme Kurulu ya da yeni kurulacak bir hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşundan yararlanılması, iptal kararının uygulanmamasının bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmesi ya da soruşturma izninin iptal kararının uygulanmamasına özel olarak aranmaması, zorlayıcı para cezası gibi hususlarda yoğunlaşmaktadır (Kent, 2011: 57-66; Bereket ve Demirkol, 1996: 47-51; Bülbül Güner, 2012: 130-133).

Farklı ülke uygulamalarına değinmek gerekirse; İtalya'da idari yargı kararlarının uygulanması bakımından denetim görevi, yüksek mahkeme bünyesindeki bir komisyona verilmiştir. Komisyon, şikâyet üzerine gerekli incelemeleri yaparak öncelikle uygulamaya dair tasarrufu ilgili idareye yaptırtma yoluna gitmektedir. Eğer ilgili idare

tarafından bir tasarrufta bulunulmazsa komisyon işlem tesis etmektedir (Bülbül Güner, 2012: 129). Ayrıca iptal kararlarının uygulanmasından kaynaklı ayrı bir dava türü bulunmaktadır (Yıldırım, 2004: 8). Fransa’da, benzer şekilde, denetim görevi yüksek yargıya verilmiş olup kararlara uyulmamasında ısrar neticesinde para cezası gündeme gelmektedir (Dağlı Aslan, 2023: 111; Çağlayan, 2001: 246 vd.). Ayrıca ilk derece idare mahkemesi, kararla birlikte idareye emir ve talimat verebilmektedir (Bülbül Güner, 2012: 128-129). Almanya’da iptal kararının uygulanması, kararı veren ilk derece idare mahkemesi tarafından denetlenmektedir (Yıldırım, 2006: 8). Denetim kapsamında para ve hapis cezası ile haciz gibi zorlayıcı tedbirler yer almaktadır (Bülbül Güner, 2012: 128; Dağlı Aslan, 2023: 111). Portekiz’de iptal kararlarının uygulanmasında ilk derece mahkemelerine geniş yetkiler tanınmıştır. Buna göre; mahkemelere idareye re’sen süre tayin etme, ihtiyati tedbir kararı alma ve parasal yaptırıma karar verme yetkileri verilmiştir (Çıtak, 2023: 236). Kararın uygulanmaması halinde ilk derece mahkemelerinde görevli savcılar tarafından mahkemeye bir dilekçe verilerek kararın uygulanmasını talep etme usulünün çalışma konumuz bakımından ilgi çekici olduğu düşünülmektedir. Dahası mezkûr dilekçeyle mahkemeden idarenin yerine geçerek doğrudan idari işlem tesis etmesi de talep edilebilmektedir (Çıtak, 2023: 239).

Kanımızca, getirilen önerilerden yargısal emir ve teşkilatlanma hususlarına öncelik verilmelidir. Genel itibarıyla yargısal emir, yargı organları tarafından yargı kararları yoluyla emir ve talimat verilmesini ifade etmektedir. Farklı ülkelerde farklı şekillerde düzenlenen yargısal emir, gerek idari yargı gerekse adli yargı için kabul edilmiştir. İdari yargı özelinde ise idarenin yargısal denetimini tamamlayan ve hukuk devletinin önemli bir şartı olarak ele alınmaktadır (Erdoğan, 2021: 5 vd.). Hukukumuzda ise yargısal emir yer almamaktadır. Bu nedenle hem Anayasa hem de İYUK’a göre, idari yargı sadece hukukilik denetimi yapmakta; idarenin yerine geçerek ya da idareye emir ve talimat verecek

şekilde karar verememektedir. Kanımızca, yargısal emrin hukukumuzda da kabul edilmesi mevzuat değişiklikleri yoluyla mümkün ve gereklidir. İptal kararının uygulanmış sayılmaması halen geçerliliğini koruyan bir sorun ise bu soruna yönelik en iyi çözümlerden birisi, yargısal emir müessesesinin uygulamaya geçirilmesidir.

Diğer öneri olan teşkilatlanma hususu bakımından görüşler, Danıştay Başsavcılığı veya idari savcılık ekseninde yoğunlaşmaktadır. Öncelikle, ayrı bir teşkilatlanmaya gidilmesi bağlamında getirilen önerilerin, idari yargı sınırları içinde kalması gerektiğini düşünmekteyiz. Kamu Denetçiliği Kurumu, Devlet Denetleme Kurulu ya da yeni kurulacak hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarına iptal kararlarını uygulatma yetkisi verilmesini isabetli bulmamaktayız: Gerek hukuk gerekse ceza yargılanmasında infazla yetkilendirilmiş makam ve merciler, yargı teşkilatı bünyesindedir. Dolayısıyla konu, Danıştay Başsavcılığı ve idari savcılık ihtimalleriyle sınırlı düşünülmelidir ki ancak bu durumda idari yargının bağımsızlığına halel getirilmemiş olur. Doktrinde yerleşik hale gelmiş iki ihtimal de uygulanabilir nitelikte olup Danıştay Başsavcılığınca mevzuattaki yetkilerin kullanılması bağlamındaki Karahanoğulları'nın görüşünün yumuşak bir başlangıç açısından isabetli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Danıştay Başsavcılığının iptal kararlarını uygulatması yetkisinin, iptal kararının uygulanması tam anlamıyla yargı yetkisine mündemiç olmadığından,⁵¹ yargısal emir konusunda bir sorun barındırmayacağı ileri sürülmektedir (Neziroğlu ve Bezginli, 2012: 45; Candan, 2022: 1030). Öte yandan Demirkol'un üzerinde durduğu BİM'ler bünyesinde idari savcılıkların kurulması, bir başka yol olarak düşünülmesi gerekmektedir. Bununla birlikte idari savcılıkların sadece BİM'lerde değil ilk derece idare mahkemesi olan her ilde ve idare mahkemesi bünyesinde ihdas edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Keza

⁵¹ Erkut'a (2015: 105, 106) göre; adli yargı kararlarının uygulanmasında görevli makam ve organların adli yargı bünyesinde olmasından ötürü bu yargı kolunda tesis edilen kararların uygulanması yargısal işlemler kapsamında ele alınmaktadır. Öte yandan idari yargı kararlarının uygulanması davalı idareye bırakıldığı için iptal kararlarının uygulanması yargısal işlem olarak görülmemektedir.

ceza yargılamasında mahkûmiyet kararının infazı, her ilk derece ceza mahkemesi yerindeki cumhuriyet savcılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla idari savcılık mekanizmasının, ceza yargılamasındaki savcılık geleneğinden (infaz görev ve yetkisi kapsamında) faydalanılarak kolaylıkla uygulanabileceği ve ayrıca idari yargı mensupları tarafından idari savcılık kurumuna sıcak bakılacağı kanaatindeyiz. Son olarak her il nezdinde bulunacak olan idari savcılıkların kararların uygulanması görevinden başka ne gibi görevleri üstleneceği sorusu akla gelebilir. Kanımızca idari savcılıkların ihdas edilmesi halinde kararların uygulanmasının yanı sıra içtihat takibi, içtihat istikrarını izleme gibi farklı görevler de verilebilir. Ayrıca her il için kurulacak idari savcılık makamında başlangıçta sınırlı sayıda idari savcı atanarak veya seçilecek pilot illerdeki idari savcılar birden fazla il için görevlendirilerek sonrasında iş yoğunluğu ve diğer görevlere göre sayıları sonradan artırılabilir ya da azaltılabilir. Böylelikle bu tip bir sorunun henüz sadece teori aşamasındaki bir müessesenin işlerliğini sekteye uğratmayacağı kanaatindeyiz.

SONUÇ

İptal davası yoluyla bağımsız ve tarafsız idari yargı mercilerince idarenin denetimi, hukuk devleti için zorunlu bir şart olmakla birlikte tek başına yeterli olmamaktadır. İptal kararının verilmesi kadar uygulanması da önemli bir husustur. İptal kararının uygulanmasıyla bireylerin adaletin tecellisi talebi tam olarak yerine getirilmiş olacaktır. Bununla birlikte kararın uygulanmasının davalı idareye bırakılması, iptal kararının uygulanmaması veya uygulanmış sayılmaması hallerine sebebiyet vermektedir.

İptal kararı, hüküm fıkrası ve gerekçenin amaç ve icabına göre uygulanmalıdır. İptal kararı, bazı hallerde idareyi yapma bazı hallerde ise yapmama borcu altına sokmaktadır. Her iki durumda da, iptal kararının geçmişe etkisinden ötürü, kişiye iptal olunan idari işlem

öncesi halin iade edilmesi gerekmektedir. Şayet kişinin durumuna fiili olarak değişiklik getirilmişse aktif uygulama söz konusu olup idarenin birtakım işlem ve eylemlerle iptal kararını yerine getirmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda uygulama kapsamında idarenin bir işlem tesis etmesi gerekiyorsa, iptal kararında belirtilen hukuka aykırılıklar giderilmek suretiyle yeniden bir idari işlem tesis edilmelidir. Ayrıca iptal kararının uygulanması, hiçbir şekilde 30 günü geçemez ki 30 günlük süre, idareye tanınan bir hak değildir: Uygulama, derhal olmalıdır.

İptal kararının amaç ve icabı ile İYUK m. 28'e aykırı tasarruflar, uygulanmama ya da kapsayıcı ifadesiyle uygulanmış sayılmamaya sebebiyet vermektedir. Genel itibarıyla uygulanmış sayılmama, üç şekilde karşımıza çıkarmaktadır: Hiç uygulanmama, geç uygulama ve kötü uygulama. Her çeşit uygulanmış sayılmama haline bağlanan sonuçlar aynı olmakla birlikte mahiyet bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Doğrudan doğruya iptal kararının yok sayılmasına uygulamada pek az karşılaşılmakta olup hiç uygulanmamada genellikle idare tarafından imkânsızlık halleri, kanun yolu incelemesi gibi savunmalar ileri sürülmektedir. Kanun yolu incelemesine dair savunma, idari yargı tarafından dinlenilmemektedir. Öte yandan imkânsızlık halleri, her somut olaya göre farklı şekilde değerlendirilmektedir. İptal kararının geç uygulanması; 30 günlük süreden sonra uygulamayı değil, derhal uygulamamayı karşılamaktadır. İşin doğası ya da mücbir sebepten kaynaklanan hallerde ise uygulamaya dair sürecin derhal başlatılması ve ardından uygulamanın makul sürede gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kötü uygulamada ise; idare tarafından uygulama işlemi ya da eylemi hayata geçirilmekte ancak eksiklik ya da amaç ve icaba aykırılık söz konusu olmaktadır. Bunun yanı sıra usulüne uygun olarak uygulama sonrasında kişi aleyhine yapılan tasarruflar da kötü uygulama içinde yer almaktadır.

Uygulanmış sayılmama neticesinde hem idare hem de ilgili kamu görevlisinin sorumluluğu doğmaktadır. İYUK m. 28'de ilgili idare

aleyhine tam yargı davası açılabilmesi düzenlenmiştir. Duruma göre idare aleyhine tam yargı davasıyla birlikte veya tek başına iptal davası da açılabilir. İdarenin sorumluluğu, hizmet kusuru ya da kusursuz sorumluluk çerçevesindedir. Kanımızca, Danıştay kararlarında yer verildiği şekliyle, ağır hizmet kusuru varsa hükmedilecek tazminat miktarı belirlenirken değerlendirmenin kusurun ağırlığına göre yapılması gerekmektedir. Ayrıca idarenin tazminat sorumluluğu kapsamında, Danıştay içtihatları arasındaki farklılığın giderilmesi ve konuya, davacıya en tatmin edici çözümün sağlanması perspektifiyle yaklaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Kamu görevlisi bakımından ise tazminat, ceza ve disiplin sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Cezai ve hukuki sorumluluğun yanı sıra kamu görevlilerinin sorumluluğu kapsamında üst düzey yöneticilerin siyasi sorumluluğunun tartışılması gereken bir sorumluluk türü olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca söz konusu tüm sonuçlar doğsa ve gerek idare gerekse ilgili kamu görevlisi sorumlu tutulsa dahi iptal kararının uygulanması yükümlülüğü ortadan kalkmamaktadır.

Doktrinde, iptal kararının uygulanmasına yönelik mevzuat bağlamında ve yapısal nitelikte birtakım öneriler getirilmiştir. Yapısal öneriler, yargısal emir ve ayrı bir teşkilatlanma hususlarında yoğunlaşmaktadır. Farklı ülkelerde çeşitli şekillerde uygulanan yargısal emir, kanımızca, gerekli anayasal ve kanuni dayanak sağlandıktan sonra hukukumuzda kabul edilebilir niteliktedir. Keza yargısal emrin iptal kararının uygulanması sorununa yönelik en iyi çözümlerden birisi olduğu ileri sürülmektedir. Ayrı bir teşkilatlanmaya dair öneriler ise, Danıştay Başsavcılığı veya idari savcılığa ilişkindir. Doktrinde sıklıkla yer verilen her iki önerinin isabetli ve gerekli olduğu kanaatindeyiz. Danıştay Başsavcılığına uygulamayı denetleme yetkisi verilmesi ya da bu yetkiler için her ilk derece idare mahkemesi yargı çevresinde görevli ve yetkili olacak şekilde idari savcılık kurumunun teşekkül ettirilmesi, idari yargının bağımsızlığı bağlamında daha uygun olmakta-

dır. Bu doğrultuda Portekiz uygulamasının, hukuk sistemimiz açısından önemli bir kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir. Öte yandan Danıştay Başsavcılığına hâlihazırda mevzuatla verilen yetkilerin geniş yorumlanması yoluyla yumuşak bir denetim yolunun işletilebileceği görüşüne de katılmaktayız. Bu kapsamda iptal kararının uygulanmasını denetleme yetkisi, yargı yetkisinden ayrı şekilde düşünülmek suretiyle yargısal emir hususu aşılabılır. Son olarak; iptal kararının uygulamasına ilişkin denetimin idari yargı bünyesindeki makamlarca yerine getirilmesinin, idari yargı mensuplarınca da kabul göreceği kanaatindeyiz.

Netice itibarıyla; iptal kararının hükme bağlanması kadar uygulanması da önem arz etmektedir. Farklı şekillerde tezahür eden iptal kararının uygulanmış sayılmaması sorununun temel nedeni, uygulayanın davalı idare olmasıdır. Bu nedenle doktrinde getirilen öneriler dikkate alınarak, hukuk devleti bağlamında önemli bir sorun teşkil eden bu kronik probleme dair ileri sürdüğümüz ve katıldığımız çözümlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya, C. (2023). *Türk İdari Yargılama Hukuku*. (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altınok, E. (2008). *İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Aras Altınok, Z. (2018). *İptal Kararlarının Hukuki Etki ve Sonuçları* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Bereket, Z. ve Demirkol S. (1996). *İdari Yargıda Savcılık Kurumu "İdarenin Yargısal Denetiminde Etkinliğin Sağlanması Yolunda Somut Bir Öneri". T.C. Danıştay Dergisi*. S. 90, 25-52.

- Bülbül Güner, T. (2012). *İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Nedeniyle İdarenin ve Kamu Görevlisinin Sorumluluğu* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Candan, T. (2022). Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu. (9. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Çağlayan, R. (2001). İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çalış, H. S. (2017). *İdari Yargının Varlık Sebebi Olarak İptal Davası* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Çıtak, H. A. (2023). Portekiz İdare Hukuku: Anayasal Çerçeve, İdari Usul ve Yargısal Denetim. *Kırkkale Hukuk Mecmuası*. 3(2), 237-269.
- Çokkaş, Y. (2021). İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Aşamasında Ortaya Çıkan İmkânsızlık. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 70(4), 1313-1359.
- Dağlı Aslan, P. B. (2023). İptal Kararlarının Uygulanmaması Sebebiyle Açılacak Tazminat Davaları ve Çözüm Önerileri. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Demirkol, S. (2023). İdari Mahkemelerin Yargılama Yetkisinin Kapsam ve Sınırı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Erdinç, B. (2021). *Yargısal Emir Kavramı ve Türk Hukuk Uygulamasındaki Yansımaları* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Erkut, C. (2015). İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği. Ankara: Danıştay Yayınları.
- Gözler, K. (2019). İdare Hukuku. (3. Baskı, Cilt I). Bursa: Ekin Yayınları.
- Gözübüyük, A. Ş. ve Tan, T. (2022). İdare Hukuku. (10. Baskı, Cilt II). Ankara: Turhan Kitabevi.

- Güçlü, Y. (2021). Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gül Erdem, J. (2005). *İptal Kararlarının Uygulanmaması ve Bundan Doğan Tazminat Davaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kaplan, G. (2020). İdari Yargılama Hukuku. (7. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Karahanoğulları, O. (2005). İdari Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorununa Danıştay Başsavcılığının Müdahale Olanakları. *Mülkiye Dergisi*. 29(249), 89-95.
- Karahanoğulları, O. (2019). İdari Yargı - İdarenin Hukuka Zorlanması (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kaya, C. (2013). İdari Yargı Kararlarının Uygulanması Konusunda Danıştay'ın Yaklaşımı (İYUK Madde 28 Üzerine Bir İnceleme). İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Kent, B. (2011). İdari Yargıda Mahkeme Kararlarının Uygulanmasını Güçlendirici Alternatif Mekanizma Olarak Zorlayıcı Para Cezası. *Ankara Barosu Dergisi*. S. 4, 45-66.
- Neziroğlu, İ. ve Bezginli, Y. (2012). İdari Yargı Kararlarının Hukuk Düzenindeki Etkileri ve Uygulamadaki Sorunlar Sempozyumu. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı.
- Mumcu, U. (1970). Türk Hukukunda İptal Kararlarının Yerine Getirilmesi ve Sorumluluk. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 27(3), 97-128.
- Onar, S. S. (1966). İdare Hukukunun Umumî Esasları. (3. Baskı, Cilt III). İstanbul: Hak Kitabevi Yayınları.
- Özay, İ. H. (2017). Gün Işığında Yönetim. (3. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sancakdar, O. ve Önüt, L. B. (2023). İdari Yargılama Hukuku Genel Esaslar. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sunay, Z. A. (2016). *İdarî Yargıda İptal Davası Sonucu Verilen Kararların Gerekçesi* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Ulusoy, A. D. (2022). *Türk İdare Hukuku*. (5. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.

Yıldırım, T. (2004). *Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 1(2).*

Yılmaz, B. (2021). *Hukuk Devleti İlkesi Çerçevesinde İdari Yargı Kararlarının Uygulanması* [Yüksek Lisans Tezi]. Başkent Üniversitesi.

Yargı Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.02.1975 Tarih ve 4451/70 Başvuru Numaralı Karar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 19.03.1997 Tarih ve 18357/91 Başvuru Numaralı Karar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 25.07.2006 Tarih ve 38473/02 Başvuru Numaralı Karar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 20.11.2007 Tarih ve 5325/02 Başvuru Numaralı Karar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 23.10.2012 Tarih ve 6334/05 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 15.10.2015 Tarih ve 2013/3207 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 02.10.2013 Tarih ve 2012/144 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 24.01.2018 Tarih ve 2014/7711 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 03.12.2020 Tarih ve 2015/14743 Başvuru Numaralı Karar.

İhsan Deniz AY

Anayasa Mahkemesi, 16.12.2020 Tarih ve 2017/26740 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 27.10.2021 Tarih ve 2018/27882 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 16.11.2021 Tarih ve 2018/5490 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 13.09.2022 Tarih ve 2018/25957 Başvuru Numaralı Karar.

Anayasa Mahkemesi, 05.09.2023 Tarih ve 2020/12623 Başvuru Numaralı Karar.

Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu, 25.12.1997 Tarih ve E.1996/2, K.1997/2 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu, 30.03.1950 Tarih ve E.1949/320, K.1950/128 Sayılı Karar, Aktaran: (Gözübüyük ve Tan, 2022).

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 09.12.2010 Tarih ve E.2006/1321, K.2010/2160 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 01.11.2017 Tarih ve E.2017/1866, K.2017/3372 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 11.11.2019 Tarih ve E.2018/1077, K.2019/5430 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 17.01.2022 Tarih ve E.2021/1081, K.2022/2 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.01.2022 Tarih ve E.2021/3808, K.2022/130 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 12.11.2002 Tarih ve E.2002/790, K.2002/3784 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 13.02.2008 Tarih ve E.2007/1627, K.2008/698 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 06.10.2010 Tarih ve E.2010/672, K.2010/3699 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 28.11.2017 Tarih ve E.2017/1297, K.2017/7408 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 30.10.2018 Tarih ve E.2017/1586, K.2018/5906 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 02.10.2019 Tarih ve E.2019/1675, K.2019/4545 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 14.03.2022 Tarih ve E.2021/291, K.2022/1225 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 26.04.2022 Tarih ve E.2021/1008, K.2022/2182 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 2. Dairesi, 17.05.2022 Tarih ve E.2021/10952, K.2022/2591 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 4. Dairesi, 13.04.1995 Tarih ve E.1994/3382, K.1995/1690 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 26.11.1987 Tarih ve E.1986/183, K.1987/1659 Sayılı Karar, Aktaran: (Candan, 2022).

Danıştay 5. Dairesi, 20.11.1991 Tarih ve E.1988/1600, K.1991/2176 Sayılı Karar, Aktaran: (Güçlü, 2021).

Danıştay 5. Dairesi, 09.02.2000 Tarih ve E.1998/4753, K.2000/433 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 31.05.2001 Tarih ve E.1999/5815, K.2001/2353 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi 02.02.2005 Tarih ve E.2001/2787, K.2005/522, Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 09.03.2009 Tarih ve E.2007/81, K.2009/1103 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 27.10.2010 Tarih ve E.2008/1385, K.2010/6441 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 24.06.2011 Tarih ve E.2011/433, K.2011/3618 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 12.02.2013 Tarih ve E.2010/347, K.2013/892 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 29.01.2014 Tarih ve E.2013/5121, K.2014/283 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 21.11.2016 Tarih ve E.2016/26505, K.2016/6573 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 08.01.2019 Tarih ve E.2016/19428, K.2019/98 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 5. Dairesi, 15.10.2020 Tarih ve E.2016/19257, K.2020/4428 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 6. Dairesi, 04.11.2011 Tarih ve E.2009/3446, K.2011/4308 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 6. Dairesi, 27.11.2017 Tarih ve E.2013/284, K.2017/9981 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 6. Dairesi, 23.03.2022 Tarih ve E.2021/315, K.2022/3495 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

- Danıştay 6. Dairesi, 21.04.2022 Tarih ve E.2021/7566, K.2022/5060 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 8. Dairesi, 27.03.2018 Tarih ve E.2015/1020, K.2018/1710 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 8. Dairesi, 15.04.2021 Tarih ve E.2020/7040, K.2021/2268 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)
- Danıştay 8. Dairesi, 24.02.2022 Tarih ve E.2021/4022, K.2022/1146 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 8. Dairesi, 24.05.2022 Tarih ve E.2019/5395, K.2022/3357 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 8. Dairesi, 24.05.2022 Tarih ve E.2019/6216, K.2022/3356 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 10. Dairesi, 31.05.2021 Tarih ve E.2019/9380, K.2021/2853 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 10. Dairesi, 15.02.2022 Tarih ve E.2018/647, K.2022/702 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 11. Dairesi, 21.02.2018 Tarih ve E.2017/2797, K.2018/988 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 12. Dairesi, 21.04.2016 Tarih ve E.2016/191, K.2016/2427 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 12. Dairesi, 30.01.2018 Tarih ve E.2017/2145, K.2018/304 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 12. Dairesi, 21.10.2020 Tarih ve E.2018/2030, K.2020/3329 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 13. Dairesi, 08.10.2019 Tarih ve E.2019/2854, K.2019/2944 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).
- Danıştay 13. Dairesi, 09.10.2019 Tarih ve E.2019/2831, K.2019/2967 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

İhsan Deniz AY

Danıştay 13. Dairesi, 02.12.2021 Tarih ve E.2021/3950, K.2021/4145 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 15. Dairesi, 16.11.2017 Tarih ve E.2016/5088, K.2017/6701 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).

Danıştay 15. Dairesi, 16.11.2017 Tarih ve E.2016/9312, K.2017/6691 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu, 15.01.1947 Tarih ve E.1946/14, K.1947/5 Sayılı Karar, Aktaran: (Gözübüyük ve Tan, 2022).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 03.10.2006 Tarih ve E.2006/4-196, K.2006/204 Sayılı Karar, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP).